

darica je pokazala, da na stanje na srednjem in spodnjem ledeniku najbolj vpliva poletna povprečna temperatura in število ur s sončnim obsevanjem. Čim dlje od Triglavovega ostenja, tembolj sneg na ledeniku ob toplem poletnem jasnem vremenu kopni. Prav glede na ti dve vremenski prvini, količino snežnih padavin v redilni in temperaturo v talilni dobi, so bila končna osemdešeta leta in prva polovica devetdesetih let usodna za ledenikov obstoj. Poletno sončno obsevanje se je v letih 1992–1994 podaljšalo za 11 odstotkov, poletne temperature pa dvignile za $1,6^{\circ}\text{C}$. Maj je v teh letih dvignil povprečno temperaturo z $-0,2^{\circ}$ na $1,6^{\circ}\text{C}$. Z njim se je podaljšal čas ablacije (taljenja) na ledeniku za cel mesec, nekaj pa tudi na račun septembra ali izjemoma tudi oktobra.

Po toplem poletju leta 1988 so ob koncu talilne dobe sredi ledenika v večjem sklenjenem obsegu pogledale izpod snega in ledu nižje zgajene, višje pa ledeniško rázene skalne grbine. V še večjem obsegu so se pojavile leta 1991, ko je bila julija in avgusta temperatura nad 7°C (dolgoletno povprečje julija in avgusta je $5,8^{\circ}\text{C}$). Sledil je popoln razpad ledenika na zgornje in spodnje snežišče in prekritje vzhodnega roba ledenika, ki je v senci grebena Kredarice, z gruščem, ki se posipa izpod Malega Triglava. Led se je povsem umaknil tudi na zahodnem robu, s strmega skalnatega pobočja med Velikim Triglavom in Triglavsko steno. Od 40 do 44 hektarov velikega ledenika pred dobrim stoletjem je ostalo le okoli 3 do 4 hektare snežne ali gruščnate površine z vodnim ledom ali zrcem (firnom) v podlagi. Takega pa najdemo tudi pod nekaterimi stalnimi snežišči.

Ko sem v končnih petdesetih letih spremljal skupino francoskih glaciologov, so po ogledu Triglavskega ledenika podvomili, ali še zasluži to ime. Po razmerah v francoskih Alpah so imeli drugačno predstavo o minimalnem obsegu ledenika in ledeniškem ledu. Tudi ledenik pod Kaninom in Prestreljenikom je izginil iz nekaterih seznamov ledenikov v italijanskih Alpah. Slovenci, ki radi ponavljamo, da naša narava premore na razdalji manj kot 90 km ledenik in toplo Sredozemsko morje, razpad Triglavskega ledenika težje priznavamo kot izgubo enega od mnogih drugi alpski narodi.

Toda še vedno obstoji upanje, da se bo ledenik obnovil. Seveda ne kmalu. Leti 1995 in 1996 sta se glede poletnih temperatur in padavin v redilni dobi spet približali dolgoletnemu povprečju, a se ledenik ni opomogel. Snežnica iz površinskega snega ne teče več od Triglavovega ostenja do spodnjega konca ledenika na robnih Triglavskih podih. Večidel takoj ponikne v kraška tla. Ta so v pasu grbin v večji meri kot prej izpostavljena poletnemu sončnemu segrevanju, pozimi pa snežna odeja še zavira zimsko ohlajevanje. Zato je skalna podlaga ledenika toplejša kot prej.

Vse kaže, da bo za obnovo ledenika potrebnih več zaporednih let z obilo snega v redilni in s hladnim ter oblačnim poletjem v talilni dobi. Ko se bo obnovil, bo podpisani z mnogimi planinci vred zapel obnovljenemu ledeniku alelujo. Ker ne vemo, kdaj bo to, naj tisti, ki je nekoč na ledeniku premišljeval, kakšna je skalna podlaga in kako globoko je pod njim, pohiti na ogled, da ne bo prikrajšan za užitek spoznavanja sveže odkritega ledeniškega reliefa.

GORSKIH NESREČ JE ŽE PREVEČ, MARSIKAJ BI BILO TREBA STORITI ZA VEČJO VARNOST V GORAH

PLANINSKI FORUM O PREVENTIVI

MARJAN RAZTRESEN

»Na vrhovih in poteh, ki jih obiskujejo popotniki z vseh koncev sveta, še predvsem na poteh, ki so izpostavljene padajočemu kamenju, ki so zračne ali zahtevajo posebno pripravljenost, slovenski planinci izstopajo: so brez čelad, pasu, rokavic, zaščitnih očal, medtem ko Avstrijci ali Italijani na takih poteh nosijo to s seboj kot del obvezne osebne opreme. Tudi zaradi tega je pri nas število gorskih nesreč vse večje, tudi tistih z najbolj tragičnim izidom. Manjše gorske nesreče, pri katerih pomagajo planinski tovariši sami, sploh niso zabeležene. Preventivnih dejavnosti je vedno manj in se zdi, kot da bi se družba raje ukvarjala s posledicami nesreč kot pa z njihovim preprečevanjem.«

To sta med drugim na vabilo na planinski forum, na katerem naj bi razpravljali o preventivni in ki sta ga sklicala za letošnji 4. november v prostorih Gorenjskega sejma v Kranju, napisala sklicatelj, predsednik Planinske zveze Slovenije **Andrej Brvar** in predsednik Planinskega društva Kranj **Franc Ekar**. Na vabilo sta poleg tega napisala, da so tri četrtine Slovenije gorate, zaradi

česar bi moral biti v rednem pouku slovenskih osnovnih in srednjih šol kot eden od predmetov planinstvo, pri katerem bi govorili o planinski informatiki, vzgoji, napotkih in preventivi. Glede na vabilo naj bi na Forumu razpravljali tudi o tistih odstavkih in členih slovenskih zakonov, ki določajo, da morajo sami plačati stroške reševanja v gorah tisti, ki so nesrečo s posledicami povzročili iz lastne malomarnosti.

V »delovnem predsedstvu« letošnjega kranjskega planinskega foruma so bili Danilo Škerbinek, Andrej Brvar in Franc Ekar.

V dvorani, kjer je bil planinski forum, je bilo na ogled nekaj gorniške opreme, kakršne zadnja leta ne uporabljajo samo alpinisti, ampak tudi »navadni« planinci.

Foto: Mirko Kunšič

O vsem tem ta dan v nekaj več kot dveurni razpravi resda niso govorili, marsikatero pereče vprašanje pa so vendarle odprli in bodo o njem izčrpnije nemara govorili ob drugih priložnostih.

MNOŽICE NA GORSKIH POTEH

Predsednik PZS Andrej Brvar, ki je bil skupaj s predsednikom PD Kranj in načelnikom Gorske reševalne službe Slovenije **Danilom Škerbinekom** v nekakšnem »predsedstvu« tega foruma, je razpravo uvedel z ugotovitvijo o najpomembnejših problemih, ki jih prinaša množičnost v planinstvu – varstvu narave in varnosti. Dejal je, da niti v Sloveniji niti drugod v Alpah množičnosti ne nasprotujejo, vendar naj bo ta kvalitetna. Planinstvo prinaša vrsto pozitivnih učinkov, saj je med drugim za veliko ljudi ta dejavnost vse, s čimer se lahko ukvarjajo v prostem času. Toda čeprav samo v Avstriji v gorah zaradi srčnega infarkta letno umre 80 do 90 ljudi, na drugi strani planinstvo zdravstveno reši mnogo več ljudi.

Ko se je zdaj z avtomobili mogoče pripeljati daleč v alpske doline, se premalo usposobljeni ljudje hitro znajdejo v svetu, ki ga ne obvladujejo dovolj, ker pa so na gorskih poteh pogosto množice gorskih obiskovalcev, zaradi črednega nagona nekateri premalo premišlujejo o lastni varnosti in se kljub neprimernim razmeram odpravljajo v nevarnosti. Zdaj je planinstvo po Brvarjevih besedah vse bolj šport in ne – kot je bilo včasih – način življenja.

»PZS mora aktivno ukrepati,« je dejal njen predsednik, »in s preventivnimi akcijami preprečevati nesreče. Ena od akcij naj bi bila zapiranje gorskih dolin za motorni promet, tako da bi bili najvišji gorski vrhovi dostopni samo tistim, ki so sposobni in usposobljeni opraviti težavno pot.« Prav tako naj bi oskrbniki planinskih postojank – tako kot so že bili nekdaj – gorskim pohodnikom spet v večji meri postali informatorji in svetovalci. Zavzel se je za takšno ozaveščanje ljudi v javnih glasilih, kajti »pri nas hodi v gore okoli 20 odstotkov prebivalcev Slovenije, PZS pa ima le 80.000 članov, za katere lahko s izobraževalnimi in drugačnimi akcijami vsaj delno prevzame skrb za varnost, medtem ko naj bi za druge imeli več posluha državni organi.«

Borut Peršolja iz Mladinske komisije pri PZS je potožil nad razmeroma slabim obiskom planinskih izobraževalnih akcij: lani je bilo, na primer, v naši državi le 800 absolventov planinske šole, marsikatero planinsko društvo pa nima nobenega izšolanega vodnika. Po njegovem prepričanju so rezerve še v GRS, pri 1300 vodnikih PZS in oskrbnikih planinskih koč. Vsaj nekaj gorniških znanj naj bi pridobili vsi državljani Slovenije, kar bo po Peršoljevem mnenju težko doseči, saj država za takšno izobraževanje učiteljev in mentorjev, na primer, ne stori skoraj nič in niti ne priznava nekaterih planinskih standardov, o vodenju po gorskem svetu, na primer.

NATANČNA STATISTIKA

Načelnik GRS Danilo Škerbinek je približno 40 prisotnim udeležencem Planinskega foruma nanizal vrsto zgovornih števil, za začetek primerjavo med nesrečami v slovenskih gorah v obdobju od leta 1977 do 1986 ter med letoma 1986 in 1996: v prvem obdobju je bilo letno povprečno 77 reševalnih akcij, v drugem povprečno letno 122, zadnja leta pa se te številke skokovito večajo: leta 1994 jih je bilo 135, leta 1995 že 173, lani 167, letos do konca oktobra pa kar 179. Medtem ko se je lani v naših gorah ponesrečilo 197 gornikov, je bila letos do konca oktobra ta številka prvič v zgodovini večja od 200. Tudi statistika smrtno ponesrečenih ali umrlih v naših gorah je pošastna: v prvem od obeh omenjenih obdobjih je bilo letno povprečno 21 ali 22 mrtvih, letos jih je že doslej 27.

Še drugačno statistiko so izdelali slovenski gorski reševalci: letošnje najpogostejše žrtve slovenskih gora so stare 20 do 29 let, dve tretjini je moških, največ nesreč je bilo v lepem avgustovskem vremenu, in sicer v Julijskih Alpah na nadmorski višini približno 1900 metrov, najpogostejše pa so bile poškodbe nog, rok, glave in prsnega koša. Najpogostejši vzroki za nesreče so bili telesna nepripravljenost, nepoznavanje gorskega sveta, bolezen, krhke skale, odlomi, neprimerna oprema, predvsem še obutev. Vse to je imelo ob nezanesljivem koraku ter slabi telesni in duševni pripravljenosti za posledico zdrs, spotik in padec. V oči padejo hude nesreče kvalificiranih planinskih kadrov, po mnenju GRS tudi zato, ker se s športno dejavnostjo ne ukvarjajo kontinuirano.

Najpogostejše se statistično dogajajo nesreče v neorganiziranih planinskih skupinah, nato posameznikom in šele slednjic v organiziranih skupinah, nato pa v alpinističnih navezah in pri gorskih obiskovalcih, ki se ukvarjajo z drugačnimi športi, na primer z jadrnim padalstvom ali jamarstvom.

Danilo Škerbinek je posebej opozoril, da se veliko planincev preslabo pripravi na izbrano turo: premalo poznajo njeno težavnost, pogosto ne obvestijo svojcev, da se vrnejo pozneje, če se jim podre časovni načrt, ne vpisujejo se v planinske knjige v kočah in na vrhovih, da bi gorski reševalci po teh vpisih v primeru nesreče našli sled za njimi. Omenil je tudi, da se člani PZS premalo poslužujejo vzgojnih in izobraževalnih možnosti,

ki so jim na voljo, gorniškemu izobraževanju pa ne posevčajo ustrezne pozornosti niti v šolskih krogih, za kar je navedel primer: planinska organizacija je slovenskim šolam prek Ministrstva za šolstvo in šport ponudila brošuro Gornikov svetovalec, vendar ministrstvo ni smatralo za potrebno, da bi vsaj odgovorilo, kaj šele, da bi knjižico odkupilo in posredovalo šolam.

PLANINSKO VZGOJO V ŠOLE!

Blaž Jereb iz ljubljanske Fakultete za šport je povedal, da ima fakulteta kot šola za kadre v športni vzgoji izdelane cilje, namene in normative za takšno šolsko dejavnost, da pa je izvajanje teh programov povezano z denarjem. Prepričan je, da bi morala biti gorniška vzgoja v rednem šolskem programu šolske športne vzgoje.

Predavateljica biologije v osnovni šoli v Lescah **Neda Golmajer** misli, da planinstvo kot način življenja izumira in je treba to dejavnost zato prilagajati sedanjim razmeram, k sodelovanju pri vodenju planinskih šolskih izletov pa naj bi povabili gozdarje in seveda predvsem planince ter »izposlovali«, da bi bil ta »predmet« pravilno vrednoten tudi med profesorji.

Nad pomanjkanjem denarja za take šolske dejavnosti je potožil tudi ravnatelj gimnazije v Kranju **Franci Rozman**, ki je poleg tega dejal, da bi morali biti planinski programi ocenjeni tako, da bi bili tudi kar zadeva učiteljske plače ustrezno ovrednoteni. Zavzel se je za to, da bi bil med obveznimi izbirnimi šolskimi vsebinami tudi planinski program.

Bojan Ušeničnik iz Uprave Republike Slovenije za zaščito in reševanje je govoril o celovitem varstvu, ki se začne s preventivo. Dejal je, da je pri nas že vzpostavljen informacijski sistem o nesrečah, imamo telefonsko številko za klic v sili, po telefonu je že mogoče zvedeti tudi za snežne plazove in druge nevarnosti v gorah, »skupne akcije imamo z GRS, s šolami pa programe preventivnih dejavnosti«. Povedal pa je tudi, da bodo odslej zaračunavali stroške za nekatere reševalne akcije (in ne samo v gorah), kjer bodo ugotovili, da je šlo za veliko malomarnost ponesrečenca, o čemer zdaj razpravljajo z zavarovalnicami.

OPOZARJANJE NA NEVARNOSTI

Predsednik PD Kranj Franc Ekar je nato spodbudil k razpravi o opremljenosti planinskih obiskovalcev v slovenskih gorah; ponovil je ugotovitev, da so slovenske gorske poti dobro opremljene in označene, niso pa na začetku dovolj poudarjene nevarnosti na nekaterih njenih odsekih, kot so nevarna mesta za zdrse in padce ali padajoče kamenje.

Z njim se je popolnoma strinjal načelnik Komisije za pota pri PZS in predsednik PD Radovljica **Tone Tomše**, ki pravi, da bi bilo treba na začetkih težavnih in zelo težavnih poti napisati na table nova opozorila, ki bi morala biti ponovljena tudi na zemljevidih in v planinskih vodnikih. Nevarne dele poti naj bi oskrbovalci iz planinskih društev vsako pomlad pregledali in – če bi bilo treba – popravili, vmes pa med letom redno vzdrževali. Hkrati bi morali planinske obiskovalce tudi ali predvsem v medijih ozaveščati o nevarnostih, ki so v gor-

skem svetu. **Rudi Kocjančič** iz PD Jesenice je vprašal, kdo bo prevzel odgovornost za morebitne nesreče, ko bi Hanzovo pot na Prisank spremenili iz zavarovane planinske poti v takšno, po kateri bi bilo dovolj varno iti samo v spremstvu z gorskim vodnikom. Opozoril je še na hiperprodukcijo planinskih kadrov: kje na svetu imajo kar 15 vrst različnih vodnikov, kot jih imamo pri nas, »reševanja v gorah pa bo kljub temu vedno več«.

O tem se je vnela kar manjša živahna razprava, v kateri je Danilo Škerbinek med drugim dejal, da po statutu PZS vsakdo hodi po gorskem svetu popolnoma na lastno odgovornost. Kljub omenjeni hiperprodukciji pa kar v 70 slovenskih planinskih društvih nimajo niti enega samega vodnika. V to smer je šla tudi razprava **Marjana Ručigaja** iz GRS Kranj: ni dovolj imeti dobro in ustrezno opremo, znati jo je treba tudi uporabljati, kajti sicer je lahko smrtno nevarna, če se nanjo samo zanašamo, a nam ne koristi, kot smo od nje pričakovali. Planinska vzgoja naj bi bila usmerjena tudi v izbiro prave opreme, ki lahko pomeni večjo varnost na gorskih poteh.

Dobri dve uri je trajala razprava na planinskem forumu o varnosti v gorah, ki sicer ni razrešila nobene dileme, je pa nakazala marsikateri problem, o katerem bo treba podrobneje spregovoriti v še bolj poznavalskih krogih.

Tišina gora

ALEŠ TACER

*Tam na obzorju
nebo je goro poljubilo;
v zatonu sonca
se je vanjo zlilo.*

*Sence večera
so legle čez skale
in žarki vesolja
žarijo v noč.*

V gluhi tišini
tonem z mrakom
v svojo prabit ...

Slap Savice

RUDOLF TRAVINIČ

*S strmih skal
bobni velik šumeč slap.
Tisoče kapljic prši
v spektru mavričnih barv.*

*V njegovem vznožju
stojim sam samcat,
tako majhen in tih
in se prepuščam
nežnemu božanju drobnih kapljic.*